

Titel: BREV TIL: Eli Fischer-Jørgensen FRA: Louis Hjelmslev (1951-12-28)

Citation: "BREV TIL: Eli Fischer-Jørgensen FRA: Louis Hjelmslev (1951-12-28)", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/catalog/lh-texts-kapsel_115-shoot-workidacc-1992_0005_115_36-52_0030/facsimile.pdf (tilgået 19. juli 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

28/12 -51

Kære Eli,

Jeg lovede at jeg, som forberedelse for dig til vi skal tale med Uldall, eventuelt paa søndag, saa vidt muligt vilde sende dig en redegørelse for hvad det vil dreje sig om. Dette synes i øjeblikket at haste mere end Ullmann og Longacre, og jeg slyder derfor dette i forgrunden.

Hvad jeg skriver, er paa eget ansvar, og kan kun blive foreløbigt.

Min lille redegørelse af 4/12 var saubart for kort og ikke fuldt forståelig. Jeg ma prøvede at være mere barshjertig nu, men jeg kan nok få lov at beholde mig til redegørelsen af 4/12, saa jeg ikke behøver at gætte hvad der stod i den.

Lad os først se paa forholdet mellem de to planer (indhold og udtryk) og repetere hvordan dette ligger. Herved vil vi i øjeblikket se bort fra den komplikation, der ligger i den mulige eksistens af homonymer og synonymymer. Vi har da hele tiden tegn, med en indholdsside: tegnudtrykket eller kenematien, og en udtrykside: tegnindholdet eller plerematien; imellem disse to sider af tegnet bestaar der den saakaldte tegnfunktion, som vi (sæt ud fra det enkelte plan) kan kalde en ekstrinsic connexion eller en fremadforbindelse, idet den jo gaaer ud over det enkelte plan og altsaa er en forbindelse med noget for det enkelte plan fremad. Tegnaudtryk og tegnindhold vil vi kalde projicerede enheder; thi de er ikke intrinsic units, dvs. de fremgaar ikke (som f. o. stavelser, aksus, junction, konsonanteruppe osv. osv.) af en analyse og syntese inden for det enkelte plan, men de er paa tvangne det ene plan af det andet, projicerede fra det ene plan paa det andet, og fra et intrinsic synspunkt er de arbitrære (en kenemati kan f. o. bestaa af en konsonant, to konsonanter, tre konsonanter, en eller flere vokaler, en diskret forbindelse som -m- plus -ar i hænder (over for h-sa-nd-0), osv. osv., ogsaa naturligvis koder af meget større udstrækning).

Det er usus, der fastsætter, hvilke tegn, og derfor ogsaa hvilke kenematier og plerematier der findes. Dette er arbitrært og tilfældigt, og en hovedårsag til de 'accidental gaps', du i den senere tid netop har interesseret dig for (og som ogsaa var grunden til at jeg undrede mig over at du ikke forleden havde tænkt paa unus).

①

imposed
hand-kinder

yHrc

invc

H-i-ld-ran
= - =

Men ser vi nu endvidere paa det intrinsiske indholdssystem og det intrinsiske udtrykssystem, der foreligger koordinerede i et givet sprog, saa er det klart, at det ogsaa maa bero paa usus, at netop disse to konkrete systemer er koordinerede. Man kunde godt have det samme indholdssystem men et andet udtrykssystem, eller det samme udtrykssystem men et andet indholdssystem. (Sal. Uldall, Acta Linguistica 2.15.) Det er ogsaa klart, at koordineringen mellem de to planers intrinsiske systemer hænger sammen med de projicerede enheder: som du har fremhævet, beror figurkompositionen paa kompositionen mellem projicerede enheder og kunde ikke eksistere uden denne.

Usus ser da ud til at kunne defineres som koordineringen mellem intrinsiske systemer.

strata

Endvidere iagttaget vi i begge planer, at (jf. 4/12 51) en projiceret enhed kan deles i dele, af hvilke nogle qua intrinsiske units fremkommer ved deling af størrelser der har større udstrækning end den betragtede projicerede enhed. Jeg har nævnt *ak* i *guringak*: konsonanten *ak* kan deles i konsonanter - men disse er fremkommet af en deling af stavelseslæmmen, og disse har større udstrækning end *ak*. Dette eksempel er vist tilstrækkeligt: det er i udtryksplanet altfor let at finde flere - det er den normale situation; indholdsplanet er næppe for mal *ak* udi, til at der let kan gives gode eksempler; men der er ingen grund til at betvivle, at det i indholdsplanet i denne henseende forholder sig paa samme maade som i udtryksplanet.

Nu er tænkt den, at alt, hvad der ovenfor er sagt om koordineringen mellem de to planer (indhold og udtryk), ogsaa gælder om koordineringen mellem de to strata (form og substans) i hvert af de to planer. Vi har netop ogsaa her projicerede enheder. Det er velkendt, at formen projiceres paa substansen; men dette kan ogsaa ses som noget gensidigt. Endvidere er koordineringen arbitrær og usubstant, og der kan være 'accidental gaps'.

2 Forsøgsvis et konkret eksempel: Den omstændighed, at taxemet *k* manifesteres som lyden (fonemet) /t/ og ikke f. o. som /p/, og den omstændighed, at taxemet *p* manifesteres som lyden /p/ og ikke som /t/, samt den omstændighed, at lyden /t/ manifesterer *k* og ikke *p*, og at lyden /p/ manifesterer *p* og ikke *k*, - det svarer til det arbitrære forhold mellem konsonanter og plerematis. Og den omstændighed, at eet formsystem koordineres eet substanssystem, og ikke et andet, og omvendt, svarer til, at ogsaa koordineringen af det intrinsiske udtrykssystem og det intrinsiske indholdssystem er arbitrært og usubstant.

Ms: Det er
varianterne
der deles.

3 Endvidere iagttaget vi i begge strata: baade i formen og i substansen, at en projiceret enhed kan deles i dele, af hvilke nogle qua intrinsiske units fremkommer ved deling af størrelser der har større udstrækning end den betragtede projicerede enhed.

Lad os tænke paa udtrykspanets form og substans (den lydige). Det er da klart, at en fra formen projiceret substans-enhed, lad os sige et fonem, kan deles i dele, f. a. stemthed, nasalitet o. lgn., af hvilke nogle ogsaa substans-enheder fremkommer ved deling af størrelser der har større udstrækning end fonemet; jf. fr. *roman* (4/12 51).

Endvidere vil en fra substansen projiceret enhed i formen kunne deles i dele, af hvilke nogle ogsaa form-enheder fremkommer ved deling af størrelser der har større udstrækning end fonemet. Det kan man glæde sig, netop for tiden, at enkelte eksempler herpaa kan hentes fra assimilation: naar denne gaar ud over stavelsgrensen, f. o. fransk *attacher* med udstøt *h*, *WWWH* projiceres udstøtheds-enheden *h* over paa formen, men inden for formen fremgaar *h* og *i* ved deling af hver sin pseudostavelse. Eller svensk *Port Spid* med retroflektet *i* og *h*, hvor retroflektiteten medfører at der projiceres en enhed som fra formens synspunkt er fordelt over to stavelser.

bigdagaz

Der findes altsaa i substansen figurer, saasom stemthed, udstøthed, nasalitet, oralitet, forskellige sproggrader, forskellige artikulationssteder osv. osv., der kombineres til projicerede enheder (fonemer). Og der findes i formen figurer, saasom takserer, der kombineres til projicerede enheder, som de anførte: *hi* og *ih*.

Det vil altsaa sige, at der mellem form og substans finder en udskiftning sted, som er analog med kommutationen mellem indhold og udtryk.

Blandt de ting, som endnu forekommer mig uafklarede, er spørgsmålet om, hvorvidt taksererne (der ovenfor er taget i sædvanlig betyngelse) skal opdeles i glossemer (i modsætning falder de selv glossemer). Hvis de skal det, maatte det vel blive disse glossemer (altsaa formens takseriale), der blev figurer over for substansen.

Vi vil være glæde, hvis du vil være med til at snakke om dette og maaske hjælpe os med at klare det. Det er som sagt endnu forælddigt; men vi har været meget glæde for disse synspunkter og synes de er frugtbare.

Forhøjbentlig er ovenstående mere forståeligt end det af 4/12, som ogsaa paa grund af manglende tid var holdt meget knapt.

Eventuelt kan du og jeg tale i telefonen om det, inden vi mødes med Uldall.